

La descripció arxivística de la documentació de les cambres agràries del Bages conservada a l'Arxiu Comarcal del Bages

Eva Santaulària

Tot hi que alguns arxius municipals bagencs segurament encara conserven la documentació creada per les seves Cambres agràries locals, la major part d'aquest tipologia documental es troba dipositada a l'Arxiu Comarcal. Aquest passat mes de setembre van finalitzar les tasques de classificació i descripció dels prop de 20 metres lineals que hi són ubicats.

La documentació abasta un període relativament ampli: des d'un llibre de Caixa de la Cambra agrària de Navarres datat de 1908 fins a documentació diversa de l'any 1994, tenint en compte que una petita part d'ella no s'ha pogut datar.

Des de la secció de restauració de l'Arxiu Comarcal s'han dut a terme tasques de neteja en sec i en humit per treure la brutícia acumulada d'anys en llibres i documents en les Cambres de Sallent i Castellfollit del Boix, a més a més d'algun tractament de desinfecció arran de senyals de possibles atacs de fongs. Gràcies a aquests processos, un important llegat documental que algunes vegades no ha pogut arribar en la millor de les condicions s'ha pogut preservar i preparar per a la consulta dels usuaris de l'Arxiu.

No obstant, cal remarcar que la recent creació d'alguns dels documents que alberguen cada un dels fons que fa que el seu accés sigui parcialment restringit a la consulta, respectant així la Llei 15/1999 de protecció de dades de caràcter personal i la Llei 10/2001 d'Arxius i documents.

Capses de la documentació dels fons de les Cambres Agràries Locals, als dipòsits de l'Arxiu Comarcal del Bages

Les cambres agràries en la història

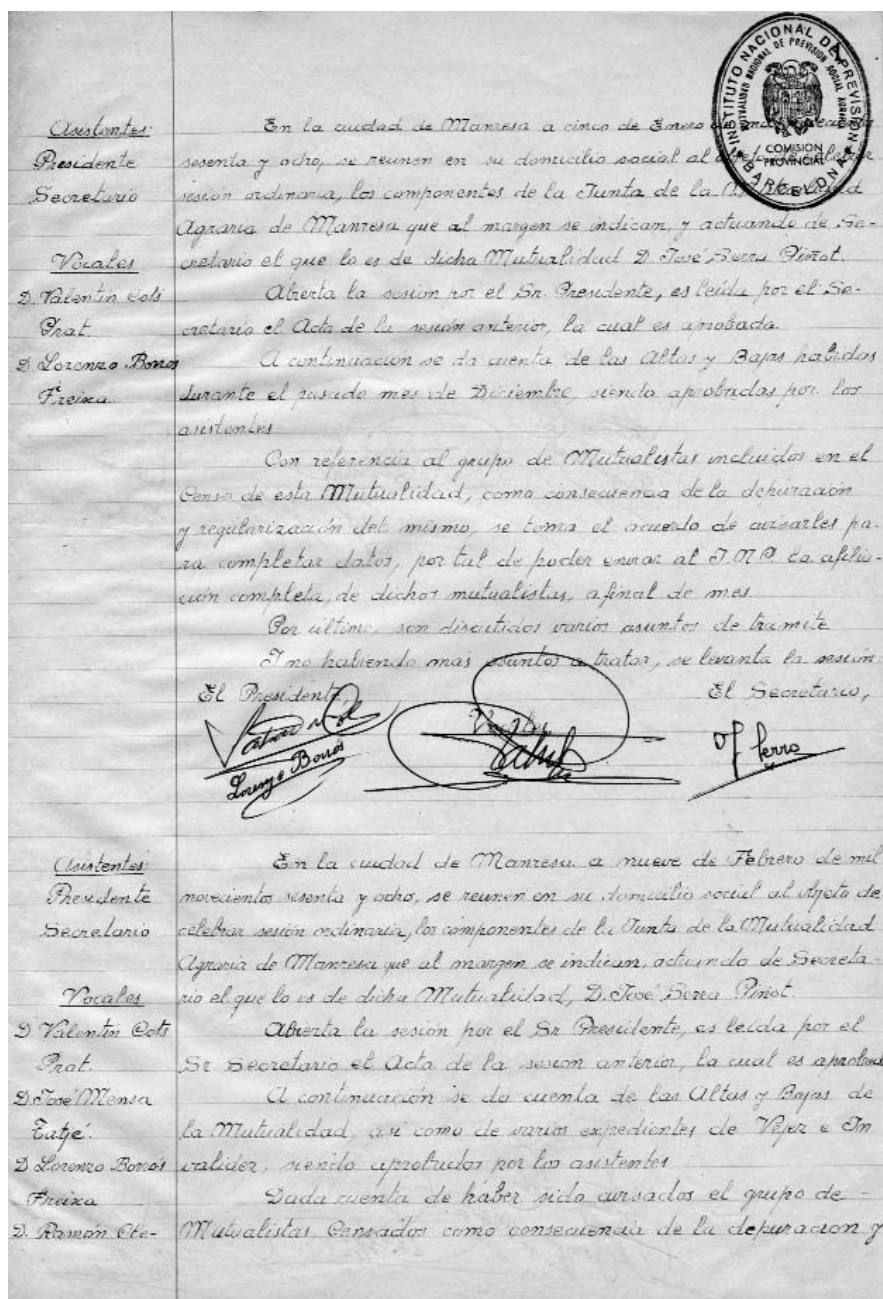
Les cambres agràries locals varen ser suprimides l'any 1993, mitjançant la Llei 17/1993 aprovada pel Parlament. El traspàs en funcions s'havia produït abans amb el Reial Decret 48/1993, de 15 de gener. No obstant és a partir de llavors quan només es conserven les quatre cambres provincials i, passant a dependre del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya.¹

Aquestes entitats són una gran mostra de la història de la pagesia. Gràcies a elles podem veure no només les persones que la integraven, sinó que a més a més podem observar quina ha estat la seva evolució al llarg del temps: la continuïtat familiar en aquest sector econòmic, els problemes als que ha hagut de fer front, les innovacions que s'han anat duent a terme i la seva progressiva entrada a un món laboral més protector mitjançant les seves afiliacions a la Seguretat Social. Tot enmarcat dins de el moviment associacionista, molt present també en el món agrari.

Es coneix l'existència de cooperatives, entitats que encara perduren avui en dia, des de finals del segle XIX. Però la seva proliferació es deu l'aprovació de la Llei de Sindicats de 1906, motiu pel qual també passen a dir-se col·loquialment amb aquest nom. Posteriorment la Mancomunitat de Catalunya va impulsar-les encara amb més contundència i la Generalitat republicana en va regular el seu funcionament, adquirint el nom legal de *cooperatives*.

La Guerra Civil va marcar un punt d'inflexió. A causa de la implantació de la ideologia nacional sindicalista, les agrupacions de pagesos hagueren de seguir les noves línies que marcava el Règim. En aquest context, l'any 1940 es dictà una normativa que va desplegar uns nous ens: les Hermandades de Labradores y Ganaderos. I en conseqüència, un any més es va derogar la Llei de Sindicats.²

Un cop aconseguit el total control de sistema sindical, es varen apuntalar les normes de les Hermandades

Primer full del llibre d'actes de la Junta de la Mutualitat Agrària de Manresa, dels anys 1968 a 1973 ACBG. Fons Cambra Agrària Local de Manresa, uc. 1.

l'any 1945 i crear algunes modificacions l'any 1947.³

Després del llarg període dels anys de la dictadura no va ser senzilla l'adaptació d'aquests organismes agraris a la democràcia. L'abolició de la organització sindical franquista l'any 1976 amb el govern provisional d'Adolfo Suárez va donar fruit a dos pilars importants de l'actual organigrama: les Cambres Agràries, que recuperen el seu nom substituint les germanats,⁴ i l'Institut de Relacions

Agràries, depenent del Ministeri d'Agricultura i substitut de les Germanats Nacional. No obstant, aquests canvis escrits en paper no es veien reflectits en la societat agrària espanyola, molt arcaica respecte l'europea i amb lentitud a l'hora de realitzar els canvis que se li havien demanat. Per tal que es fessin efectius amb més rapidesa i perquè els canals de comunicació fossin més efectius del que mostraven ser, Adolfo Suárez va aprovar la Llei de Cambres Agràries de

1977. Ara bé, el que en principi semblava una solució definitiva va quedar en un text amb massa utilització del temps condicional ("podria fer-se", en comptes d'especificar que el que realment es pretenia), retòric i forçat.⁵

A Catalunya, el descontentament d'una bona part de la pagesia es va fer palès en les eleccions per renovar els càrrecs electes de les Cambres agràries de 1978, quan la participació global va ser força baixa, i en alguns pobles nul·la. Això es va deure al boicot que Unió de Pagesos va aconseguir difondre per tot el territori català.

Durant els següents anys, les problemàtiques s'accentuaren a causa de la imperant demanda del traspàs de les competències en aquest camp i la impossibilitat de celebrar-se noves eleccions. L'intent de cop d'estat del 23 de febrer o els canvis de color polítics que es van anar succeïnt varen ser esculls massa difícils de superar per una convocatòria d'eleccions a Cambres agràries; un fet que no semblava prioritari pel govern en aquells moments.

Tot plegat semblava que es podia desencavellar l'any 1986, quan es va aprovar la Ley de Régimen Jurídico de las Cámaras Agrarias. Es pretenia apropar al país a la legislació agrària de la Comunitat Europea: afiliació voluntària, la no obligatorietat de tenir cambres locals (deixant la decisió en mans de cada Comunitat Autònoma) i la introducció de la funció sindical dins les eleccions, donant així un alè d'aire fresc a l'associacionisme emergent després de la censura. No obstant, a Catalunya la llei no es va poder desplegar fins l'any 1989 a causa de diversos recursos d'inconstitucionalitat que es varen presentar; obligant el govern a canviar algun article.⁶

Finalment, a terres catalanes la situació va quedar resolta l'any 1992. Va ser llavors quan Pedro Solbes, l'aleshores Ministre d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, va aprovar el desistiment de competències a la Generalitat.

427 143		Delegación	Ayuntamiento	Comisión Local	Número
I.N.P.			Callús	Callús	039
Número justificante	Fecha	Concepto	Importes		
			Cobros	Pagos	Saldo
	1961	Revisión de la Contabilidad O.S.P.	5425		5425
	1 Octubre	Pago Subsidio Vicio al Nómada Segura		8350	
	2			700	
	3			475	
	4			600	
	6			900	
		Abono por giro postal subvenciones pagadas	5425	5425	-
Del anexo realizado por esta Comisión Local el último día del mes de octubre de 1961 resulta un efectivo de Caja = Cero = que coincide con el saldo del presente libro en el día expuesto.					
El Presidente,			El Secretario,		
<i>[Firma]</i>			<i>[Firma]</i>		

Primer full del llibre de Caixa de la Mutualitat Agrària de Callús, corresponent a l'any 1961
ACBG. Fons Cambra Agrària Local de Callús, uc. 3.

La documentació ingressada

L'Arxiu Comarcal del Bages va rebre les transferències de documentació de les Cambres Agràries de la comarca des de l'Oficina comarcal del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, on prèviament havia estat transferida des dels ajuntaments, en diversos ingressos entre el mes de juny del 1996 i l'any 2002.

L'únic fons que contenia una breu relació de la documentació transferida en el moment del seu ingrés era el de la cambra de Castellfollit del Boix. La resta estaven mancats de qualsevol informació sobre el seu contingut.

Els pobles que conformen els 24 fons documentals descrits són: Aguil·lar de Segarra, Artés, Balsareny, Calders, Callús, Cardona, Castellbell i el Vilar, Castellfollit del Boix, Fonollosa, Manresa, Marganell, Monistrol de Calders, Mura, Navarces, El Pont de Vilomara, Rajadell, Sallent, Sant Joan de Vilatorrada, Sant Feliu Sasserra, Sant Fruitós de Bages, Sant Mateu de Bages, Sant Salvador de Guardiola, Sallent i Súria.

El sistema que s'ha emprat per organitzar tots els fons ha estat el quadre de classificació normatiu utilitzat a l'Arxiu Nacional de Catalunya i en tots els arxius comarcals per aquesta tipologia documental.

D'aquesta manera s'ha agrupat la documentació en 5 grans grups de sèries.

1. Organització administrativa

Correspon a la documentació constitutiva de les entitats, la generada pels seus òrgans de govern i la seva gestió interna.

La major part de les cambres han pogut conservar estatuts recents datats dels anys 1970, així com reglaments interns. En alguns casos, també s'han pogut conservar els estatuts constitutius de les Germandats entre els anys 1940 i 1960.

Cal destacar com a font molt rica d'informació els llibres d'actes, de les quals també se'n custodien una bona part.

Les juntes sindicals de les Germandats creaven una gran quantitat de material i sobretot se n'han pogut conservar el referent a diverses eleccions de representants.

En contrapartida són pocs els expedients a d'eleccions a Ple de les cambres en època democràtica que s'han pogut conservar.

S'ha pogut localitzar també molta correspondència de les cambres amb diferents institucions, sobretot amb la Mutualitat Nacional de Previsió Social Agrària, i diverses circulars informatives.

Pel que fa als secretaris de cada cambra, el cost massa elevat dels seus serveis per algunes d'elles va propiciar un fet que segurament es repeteix en d'altres comarques: compartir-los. Així doncs, en determinats períodes, el Secretari de la Cambra Agrària de Manresa és el mateix que a pobles com el Pont de Vilomara, Rajadell, Sant Mateu o Sant Fruitós de Bages. I, per altres raons, el signatari de la correspondència amb el Règim Especial Agrari de la Seguretat Social resulta ser el mateix en totes les cambres de la comarca.

2. Gestió econòmica i patrimonial

Pel que fa a la part econòmica i béns de les cambres, la documentació que més s'ha conservat són els pressupostos i les liquidacions dels mateixos. Cadascuna de les cambres tenen gran quantitat d'expedients amb tots els seus comptes detallats. També cal destacar dins la gestió comptable el gran número de factures i moviments bancaris amb diferents entitats, que ens permeten veure l'evolució econòmica juntament amb algun llibre de Caixa.

Amb menys freqüència s'han conservat alguns inventaris de patrimoni, amb béns mobles i immobles. Malauradament aporten poca informació, ja que alguns d'ells estan pràcticament buits de contingut, i no es pot verificar la seva veracitat.

3. Foment del desenvolupament rural

Les millores en l'àmbit rural bagenc es va donar a partir de la dècada de 1970. Malauradament aquest és el grup de sèries del qual es conserva menys informació.

Tan sols tenim tenim documentació de les Cambres de Cardona, Sant Fruitós de Bages i Castellbell i el Vilar. Totes elles conserven algunes as-

segurances contra incendis i pedregades, a més a més la darrera té un conjunt de quaderns del Servei Nacional de Productes Agraris. Es tracta d'unes circulars dispositives on, a més a més de contenir normes, s'hi estipulen les normes de les assegurances.

4. Foment de la producció i comercialització agràries

Per tal de millorar la productivitat agrària i l'eficàcia dels seus aparells, les cambres utilitzaven amb molta freqüència estadístiques de conreus i de maquinària en ús. Sortosament quasi la totalitat de les cambres han conservat aquestes informació agnòmica, a més a més de demandes d'ajuts per adquisició de maquinària i els censos de les mateixes.

Les Cambres agràries de Cardona, Fonollosa, Sallent contenen les actes de constitució de diverses Societats Agràries de Transformació, entre els anys 1983 i 1985. Aquests ens, coneguts amb les sigles S.A.T, són societats civils amb finalitat econòmica i social que tenen vetllen per la producció, transformació, i comercialització dels seus productes, la realització de millores en el medi rural, promoció i desenvolupament agrari i la prestació de serveis comuns que serveixen per aquestes finalitats.⁷

5. Gestió de la mutualitat i seguretat social agrària

Aquest és el grup de sèries més nombrós pràcticament a totes les cambres. A partir de la dècada de 1960 les afiliacions amb Mutualitat i la Seguretat Social Agràries s'incrementen de considerablement. Els censos, tant de treballadors com d'empreses, comencen a fer-se de manera regular i els tràmits és multipliquen. Els que més comunament trobarem en els fons són cupons de liquidació, factures de cotització individual, cotitzacions per compte propi i per compte aliè, recaptació acumulada, pagament d'endarreriments i resums setmanals de moviments laborals.

D'altra banda, també es percep un augment de les prestacions socials reflectit en la gran quantitat de nòmi-

nes de pagament que trobem, així com la demanda per part de possibles nous beneficiaris. Les més comuns són per jubilació, invalidesa i incapacitació legal transitòria o ILT.

Els fons més nombrosos

Quan la Generalitat de Catalunya va rebre les competències en matèria d'Agricultura, va intentar recopilar tota la documentació que encara es conservava als edificis dels tots els ajuntaments que conformaven el seu territori. Dins el marc d'aquesta tasca, l'any 1993 féu la cerca de tots els fons de les Cambres agràries locals que encara restaven als arxius municipals. Va ser després de la recopilació complerta a les corresponents oficines comarcals que va transferir-les, en el nostre cas, a l'Arxiu Comarcal del Bages. Per desgràcia, alguns municipis tenien una quantitat de documentació molt minsa; ja fos per l'escàs volum d'habitants que tenia o per la pèrdua de gran part d'ella en el decurs dels anys.

D'altra banda, també hi ha hagut municipis que han pogut conservar una quantitat considerable de documentació. Aquests són els casos de Sallent, Castellfollit del Boix i Manresa.

Sallent

Sallent és la població que posseeix un major quantitat de documentació, 4,2 metres lineals en total. Com és evident, aquest volum documental permet realitzar estudis molt detallats sobre aspectes diversos. No obstant cal remarcar dos segments que poden ser d'especial interès. En primer lloc l'ampli registre de socis del que disposa en diversos llibres des de 1925 i 1971, material que permet endinsar-se en l'evolució humana de la cambra. I en segon lloc, la gran quantitat de llibres diversos de comptabilitat dels que disposa: balanços, caixa, diaris d'operacions o majors de comptes. La història econòmica del poble està conservada en tot luxe de detalls passant dels períodes prefranquistes fins ja entada la democràcia.

TITULO I

CAPITULO I.- DISPOSICIONES GENERALES

ARTICULO 1º

Con el nombre de CAMARA AGRARIA LOCAL se constituye en CASTELLFOLLIT DEL BOIX la Cámara Agraria Local que como - Corporación de Derecho Público amparada por la Ley y reconocida por el Estado, tiene el carácter de Órgano de Consulta y Colaboración - con la Administración, así como de Representación para llevar a término funciones, servicios y gestiones delegadas o propias sobre temas de interés general agrario.

ARTICULO 2º

La Cámara Agraria de CASTELLFOLLIT DEL BOIX, goza de personalidad jurídica y plena capacidad de obrar para el cumplimiento de sus fines y funciones, relacionándose con la Administración a través del Ministerio de Agricultura.

ARTICULO 3º

El ámbito territorial de la Cámara es (local o comprende los términos municipales de LOCAL) fijándose su domicilio social a todos los efectos legales en EL HOGAR DEL PRODUCTOR pudiendo ser trasladado dicho domicilio a otro lugar de la misma localidad por acuerdo del Pleno.

ARTICULO 4º

Esta Cámara Agraria Local, previa propuesta del Pleno, podrá constituir federación con otras de la misma naturaleza, con un ámbito superior al local, y que tendrá igualmente la consideración de - Corporación de Derecho Público y gozará de personalidad jurídica propia.

Primer full dels estatuts de la Cambra Agrària Local de Castellfollit del Boix, aprovats l'any 1980. ACBG. Fons Cambra Agrària Local de Castellfollit del Boix, uc. 48.

Castellfollit del Boix

Castellfollit del Boix ha estat sempre un municipi molt lligat al món rural, ja que el seu reduït nombre d'habitants sumat al seu gran terme municipal han donat com a resultat el fet que l'agricultura haigut el sector laboral predominant. Els 2,5 metres linials de documentació datada entre 1919 i 1994 així ho constaten. Cronològicament abasta un període superior al mig segle, des de 1952 fins a 1993; tot i això el major volum de documentació correspon a l'època de la Germandat. Allà és on es concentren els llibres de registre de correspondència, els llibres d'actes i els llibres de caixa.

Pel que fa a l'època democràtica, s'ha pogut conservar l'estatut de la cambra i algunes escriptures. No obstant, pot ésser material més valuós per les recerques els seus pressupostos entre 1979 i 1990, que permeten fer un seguiment històric de l'evolució econòmica prou fiable. La resta de documentació està relacionada amb la Mutualitat de Previsió.

Manresa

Tot hi ser la capital de comarca, la documentació que s'ha pogut recuperar de la Cambra agrària de Manresa no és molt voluminosa: 2,4 metres linials. La antiguitat del fons es remunta només a 1961 i arriba, com

gairebé tots d'ells, a 1993. La major part del fons està conformat per la correspondència, tant d'entrades com de sortides, i per documentació relacionada amb la Mutualitat de Previsió. No obstant, cal remarcar com a punt més rellevant que conté els pressupostos de la cambra entre 1965 i 1992.

És, per tant, un dels casos en el que cal pensar que una part de la documentació del fons s'ha perdut al llarg del temps.

NOTES

1. El text de la llei ho indica a l'article 3 del capítol I amb l'expressió següent: "En els aspectes institucionals, el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca exerceix la tutela administrativa sobre les cambres agràries."
2. La llei de 2 de setembre de 1940 buscava la unitat de totes les agrupacions agràries dins el nacionalsindicalisme i a això s'hi oposava, segons els text "la existència de un doble orden de sindicación agraria representada, de una parte, por las Hermandades Sindicales de Labradores y Sindicatos Locales del Movimiento y, de otra, por los Sindicatos Agrícolas constituidos al amparo de la Ley de veintiocho de enero de mil novecientos seis." Com que el problema no es resol·lia, el 17 de juliol de 1944 es va dictar un decret per la Unitat Sindical que obligava a "proseguir los rumbos que aquellas normas iniciaron, resolviendo íntegramente el problema que plantea la existencia en el campo de diferentes organismos encaminados a idénticos objetivos".
3. Modificacions com la supressió de les Hermandades provincials per les Càmaras Oficiales Sindicales Agrarias.
4. Concretament són les Germandats són substituïdes per les Cambres Agràries Locals, actualment també suprimides.
5. Es comentava que Suárez segurament es trobava molt pressionat per sectors de terratinents encara fidels a l'ideari franquista. Gran part del seu artículat no aportava gran cosa a l'hora d'assignar competències i va ser durament criticat especialment per Unió de Pagesos (UP).
6. Aquesta situació a Espanya es perllongà més perquè no es modificaven els articles rebutjats. L'any 2005 encara ens trobàvem comunitats autònomes que no havien celebrat eleccions.
7. Definició extreta del Catàleg de serveis del web de la Generalitat de Catalunya. El Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural qui en gestiona el Registre.

Eva Santaulària
Arxivera